

Донатан Шварц (Данска)

АНОНИМНИ ИНФОРМАТОРИ (АИ)*

Анстракт: Донатан Шварц се осврнува на проблемот на анонимноста во антрополошките истражувања прашувајќи се зошто фалсификаторскиот императив е толку важен во антрополошката „етика“. Денеска анонимноста се смета како норма во антрополошките истражувања, кога прикривањето на вистинскиот идентитет на информаторите се практикува и во ситуации кога не постои очигледна потреба за тоа.

Клучни зборови: информатори, анонимност, антропологија, теренско истражување, Преспански регион.

Замислете се себеси спротивставени пред група ваши информатори што патат од тоа што им се дадени погрешни имиња и погрешни истории во вашата дисертација со цел да се прикрие нивниот вистински идентитет.

„Да ги заштитам“, може да одговорите во своја одбрана. „Од што?“, можат огорчено да прашаат тие. „Во интерес на научната објективност“, може да продолжите. „Дали извртувањето е навистина научно? Како е тоа научно?“ Членовите на анонимните информатори можат да противречат. Без разлика што ќе им кажете на членовите на анонимните информатори, вашите аргументи ќе паднат. Етиката на личноста и науката за типовите се како неделиви броеви. Каде е заедничкиот именител? Повеќето од нас антрополозите сакаат да мислат дека информаторите „претставуваат нешто“ над нивните лични сопства. Тоа е веројатно така, и членовите на анонимните информатори би го признале истото. Но зошто фалсификаторскиот императив е толку важен во антрополошката „етика“?

Зошто Ахмед да не го наречеме Ахмед? Јенс – Јенс? Сара – Сара?

Обучениот историчар во мене отсекогаш бил иритиран од имагинарното именување во општествените науки. Имињата на места и имињата на личности би требало да се дадат што е можно попрецизно. Ако името на личноста за која се зборува е непознато, оваа анонимност е дел од вистинската приказна. Поголемиот дел од историјата изгледа така: безимено, но ниту еден историчар при здрав разум нема да измисли име доколку името на личноста е познато. Зошто општествените

* Schwartz Jonathan, Anonyme Informanter (AI), текстот е објавен во: Tidsskriftet Antropologi, Nr. 55, 2007, стр. 35–38.

научници зборуваат за „Корнервил“, а не за северниот крај на Бостон? Книгата на Вилијам Фут Вајт со наслов „Општеството од уличниот агол: општествена структура на еден италијански сиромашен квартал“ (William Foote Whyte, *Streetcorner Society: the Social Structure of an Italian Slum*, 1943, 1955) има намера да типизира и според тоа да генерализира за бандите на младите урбани мажи. Данес денеска би кажал „емигранти од втора генерација“. Чик и Док, неговите двајца главни ликови, неговите два типа лидерство, не акумулираа симболички, научен капитал бидејќи тие се измислени имиња. Наративната наука на Вајт можеше исто така, ако не и повеќе, да избегнува какво било измислување. Но Вајт сакал да биде социолог, а не историчар. Ова е разликата која изгледа дека прави разлика.

Антрополозите што своите теренски истражувања ги изведувале во „примитивни општества“ немале никакви скрупули за точното именување на нивните главни информатори, кои дури можеле да бидат поглавари во заедницата. Поглаварите можеби не читале, и нивните автентични имиња придонесувале за автентичноста на антрополошката монографија во Кембриџ. Ако поглаварот можел да чита, тој би бил заинтересиран за точноста на деталите. Поглаварот ќе ја чита книгата како лична историја, а не како производ на општествената наука. Да се биде вклучен во некаков антрополошки производ значело „да се влезе во историјата“, што значи дека некој ќе биде запаметен од идните генерации, дома и во странство. Поглаварите ја читаат книгата исто како што ние читаме текст од наш колега од слично поле на интерес. Ние ги бараме нашите сопствени имиња во текстот и во забелешките. Ако нашите имиња и нашата работа се запоставени или заборавени, ќе сакаме да се придружаме на локалната гранка на АИ (анонимни информатори).

Сега ќе ви кажам зошто го пишувам ова, што доведе до ова. Додека периодично го изведував теренското истражување во Преспанскиот регион во Македонија од 1977 па сè до 2003 година, запознав неколку луѓе чија професија беше производство и продавање јаболка. Неколку од нив комбинираа меѓу платена работа и производство на јаболка. Профитот од јаболката е поголем, а од платата е помал. Заработувачката од странство беше трошена за проширување на овоштарниците и за изградба на куќите. Дотука ова претставува истражување за мигрантите. Не се потребни никакви имиња. Можев да измислам име за местото каде што истражував, како на пример Јаболковград, или да се фалам со македонско име: Јаболково. Ако решам да користам карта, секој ќе знае дека станува збор за место околу Преспанското Езеро што граничи со Албанија и Грција! Тогаш зошто да го скривам вистинското име?

Преземајќи го ризикот, повеќе во сопствената професија отколку кон личностите, јас ги искористив вистинските имиња од моите информатори. За нив размислував како за историски личности сами по себе. Моите информатори беа многу повозрасни.

Во мојата прва книга во која пишувам за Преспанското Езеро (Безволни домаќини – Reluctant Hosts, 1985), ги искористив имињата на неколку мажи што се вратија од миграција во странство. Напишав кратки портрети на мажи од албанската, македонската и турската заедница во Преспанскиот регион. Мојата намера беше да не правам дистинктивна типологизација на секоја од етничките групи. Напротив, јас сакав да ги покажам заедничките основи преку јаболковите овоштарници и во некои од искуствата на изградба на домовите по враќањето од Америка, Австралија, Данска и Шведска. Овие луѓе беа барем десет години помлади од мене, а сепак нивното искуство со миграцијата и со јаболковите овоштарници беше многу поголемо од моето. Ако не толку херојски како „Аргонаутите од Западниот Пацифик“ на Малиновски, Џони Апсидс од Балканот се покажа како многу креативен во моите нарации.

Доколку сонував за теренското истражување, во соништата вообичаено се појавував како мало дете или како млад маж. Во септември 1979 година, Кадри, еден од информаторите, ме одведе на лов на гулаби на едно од неговите полиња. Ми даде шанса да пукам во нив. Двапати не погодив. Потајно бев среќен. Кога тој погоди една птица со својата пушка, таа ранета падна на земја. Тој ме замоли да ѝ го стиснам вратот, и тоа го направив. Подоцна, во 1988 година, сонував една несреќна поема во која главниот лик е еден стар селанец, не Кадри, кој беше петнаесет години помлад. Еве ја поемата како документација:

Сон од тринаесет реда со стариот селанец и трите пајки

Тој ми вели дека морам да убијам една од трите пајки, двете од нив женки, а една од нив мажјак. Тој е постар од мене и знае сè за пајките. Јас ги следам неговите наредби. Тој вели дека треба да убијам една од женките, како што претпоставував. Ја избрав онаа блиску до мојата десна рака, и момент пред да стигнам до неа, мажјакот реши да ѝ се качи за последен пат. „Чекај да заврши“, рече стариот човек. Јас послушав. Потоа, откако заврши, ја грабнав за врат, ги затворив очите и ја задавив со сета сила. Таа клоца и мавта со крилјата и ми ги изгреба рацете. Јас сум исплашен, и стариот човек го гледа тоа. Таа е мртва, и тој знае дека јас не знам ништо за животот и за смртта.

Во 1985 година Југославија сè уште беше недопрена. Тито умре пет години пред тоа, и поголемиот дел од моето теренско истражување за „Безволни домаќини“ се случуваше во текот на долгото лето во 1982 година, кога јас и моето семејство живеевме во шатори во јавниот камп Крани на Преспанското Езеро. Во 1982 година немаше никаква причина да мислам дека меѓуетничкото насилство во Југославија ќе еруптира десет години подоцна. Можеби јас се „плашев од конфликт“, можеби моите информатори не ми ја кажуваа целата приказна за да ме заштитат. Во секој случај немаше причина да ги заштитам. Тие беа учтиви, дарешливи и вешти луѓе за чии искуства може да се раскажува без срам.

Кога започна војната во Југославија, јас секако бев загрижен дека таа нема да заврши и дека ќе се прошири во Преспанскиот регион. Моите информатори и пријатели би биле вклучени во тоа и многумина би можеле да умрат. Така би морало да се соочам со истото со кое се соочи Тоне Бринга откако се врати во селата во централна Босна. Телевизискиот филм „Сите ние сме соседи“ (We are all neighbors, 1993) од серијата „Светови што исчезнуваат“ претставува тажен документ за запаметеното изгубено време од етнографското теренско истражување.

Мојата втора детална студија за Преспанскиот регион главно се базираше на тримесечно теренско истражување на почетокот на 1995 година, а беше објавено една година подоцна под наслов „Парчиња мозаик: есеј за создавањето на Македонија“ (Pieces of Mosaic: an essay on the making of Makedonija). Повторно ги зачував вистинските имиња на луѓето за кои пишував бидејќи сметав дека нивната историја на невојување меѓу себе треба да се раскаже на најдобар можен начин. Тоа значеше без фиктивни имиња. Како луѓе што секоја вечер на телевизија ја гледаа војната во Босна и што не сакаа да им се случи таква војна, сакав да ги претставам овие личности со максимална почит на историчар и етнограф.

Кадри, мојот тренер за убивање птици, сега стана централен лик во „Парчиња мозаик“. Во неговиот двор набљудував и малку учествував во поставувањето патека како мозаик од патот до неговата влезна врата. Символиката на мозаикот за мене стана спонтано и рефлексивно откритие за вистинските парчиња што треба да се сместат на вистинските места. Ме интересираше создавањето на новиот мозаик во дворот на Кадри, а не старите византиски мозаички споменици или модерниот канадски мултиетнички мозаик.

Во февруари Кадри сакаше да посади 130 стебла ајдаред на еден од семејните имоти. Прашав дали може да одам со него и да помогнам. Како секогаш, Кадри сакаше да се забавува додека работи. Тој собра осум мажи – Турци и Македонци, ми нагласи – да ја сработат работата што траеше цело утро, можеби околу пет часа. Потоа се вративме во неговиот дом каде што жена му и ќерка му нè послужија со обилна

јагнешка вечера. Оваа размена на работа за добар оброк се нарекува *моба* во српскиот и во хрватскиот, а *gilde* во данскиот јазик. Во „Парчиња мозаик“ ставив фотографија од Кадри како го послужува јагнешкото (с. 63, фотографирана од Кирстен Роне). Во октомври 1996 година јас и Кирстен се вративме во Преспа и јас им дадов копии од мојата книга на повеќето информатори/пријатели што беа заслужни за книгата. Секако, книга му дадов и на Кадри.

Неколку години подоцна во Копенхаген (на преспански фудбалски натпревар) слушнав дека Кадри неодамна умрел од рак. Следниот пат кога се вратив во Преспа им изразив задоцнето сочувство на жена му и на ќерка му. Севда, ќерката на Кадри, ми кажа дека таа и нејзината мајка многу ја ценат фотографијата на нејзиниот татко и многу го ценат тоа што за него го напишав.

Мојата моментална помисла беше: што ако му дадев друго име на Кадри. Како ќе ѝ ја објаснев таа промена на ќерка му? Наука? Заштита на анонимноста... во случај на меѓуетничка војна? Дали паравоените групи читаат етнографии пред да почнат да убиваат? Па така можат да ги изберат своите жртви?

Понекогаш мислам дека тешкотијата низ која поминуваат моите колеги за да ги анонимизираат своите информатори служи за славење на сопствената професионална важност. Ако сакаме да разговараме лице в лице со луѓето на теренското истражување, тогаш нема основа да се прикрива нивниот идентитет. Ако побараат дискреција, секако дека им ја должиме. Професионалната етика, како и секојдневната етика, зависи од заемноста и довербата. Овој есеј е во чест на доброто сеќавање на Кадри.